

Strasburgu, 9 di Alunar, 2008

**GVT/COM/II (2007)002**

**COMITETLU CONSULTATIV TI CONVENTSIEA-CADRU TI-APĂNGHISEAREA-A  
MINORITĂTSLOR NATSIONALI**

**COMENTĂRI A GUVERNULUI ALI REPUBLICA MACHEDONIEA DIT IUGOSLAVIEA  
DI MA NINTI TI DEFTURA MINDUEARI-A COMITETLUI CONSULTATIV TI  
IMPLEMENTAREA-A CONVENTSILJEI-CADRU TI-APĂNGHISEAREA-A  
MINORITĂTSLOR NATSIONALI DI PARTEA-ALI REPUBLICA MACHEDONIA DIT  
IUGOSLAVIA DI MA NINTI**

(loati pi 5 di Yizmăciunji 2008)

**COMENTĂRI A GUVERNULUI ALI REPUBLICA MACHEDONIA DIT IUGOSLAVIA DI  
MA NINTI TI MINDUEAREA-A COMITETLUI CONSULTATIV DI 23 DI SHCURTU, 2007  
TI IMPLEMENTAREA-A CONVENTSIILJEI-CADRU TI-APĂNGHISEAREA-A  
MINORITĂTSLOR NATSIONALI TU REPUBLICA MACHEDONIA**

**Comentări gherali**

Guvernul al Republica Machedonia bagă mari-atentsii pi implementarea-a Conventsiiiljei-cadru ti-apănghiseari-a minoriătšlor natsionali. Di la-adutsearea-a Protăljei mindueari-a Comitetului consultativ dit mai tu-anlu 2004 s-featsiră mări cilăstăseri ti crishtearea-a partitsipariljei a reprezentantsălor a minoriătšlor etnitsi tu tuti sferili-a sotsietatiljei machidunească. Nă fatsi harauŭă cà-ahtărli realizări suntu reflectati tu Deftura mindueari-a Comitetului consultativ ti Republica Machedonia, adusă tu meslu Shcurtu tu-anlu 2007. Lipseashti să si-aducă-aminti āmbunitsārli realizati tu tuti sferili-a sotsietatiljei, cum suntu educatsiea, ufilisearea-a limbilor, a mediilor, alumta cuntra discriminarea shi pozitionarea institutsională ti crishtearea-a partitsipariljei a reprezentantsălor a minoriătšlor natsionali tu bana publică pi nivelu tsentral shi local.

Piningă oblgatsiili după CCAMN, cadrul primar a Guvernulu ali Republica Machedonia cāndu-i zborlu ti crearea-a politicăljei ti minoriătšli shi ma-nelo easti ligatā di cilăstăsearea ti completa implementari-a Hundratăljei-cadru tu leghislatsiea shi practica dit Republica Machedonia, tsi east una di nai ma-anăltsāli prioritari scopuri shi obligatsii politicheshtsā-a Guvernulu.

Cu scupolu cà să si facă ma bună coordnatsiea tu sfera-a apănghisearea-a āndrepturlo umineshtsā, anamisa di ma multili ministeri shi institutsii, Guvernul ali Republica Machedonia adră un organ interresoescu, cari spusi unā intensificari tu lucrarea-a lui tu-anlu 2007. Aestu organ ari ti obligatsii s-li coordoneadzā-activitătšl-a tutălro acterlji intrats tu realizarea-a recomandārlo a organilor ali ONU dati după ma multili turlii di conventsii shi după monitoringu-mehanizmili-a Consiulului ivrupescu, dati tu iamea dit anlu 2006 până tu-anlu 2007. Concret, recomandārli ligati di realizasiea-a Conventsiiiljei ti eliminatsii-a tutilor formi di discrminatsiea-a muljerlor, Conventsiea ti eliminatsiea-a tutilor formi di discrmnatsii di rasă shi Pactlu internatsional ti-ndrepturli economcheshtsā, sotsiali shi culturali.

Tu scopurli ti ma buni-ndrepturi minoritari shi mutarea-a nivelui ti-apănghisearea-a reprezentantsălor a minoriătšlor natsionali, tu meslu Yinar tu-anlu 2007 Guvernul ali Republica Machedonia u-adusi Srateghiea ti-ndreapta partitsipari-a comunitătšlor cari nu suntu majoritati. Srateghiea priveadi unā serii di metri shi-activitătš ti crishtearea-a partitsipariljei adecvată shi-ndreaptă-a comunitătšlor. Tut ashitsi s-adusi shi-un Plan ti-actsii ti realizarea-a Srateghiiljei. Tu scopurli ti cama transparenta lucrari-a Sectorului ti realizarea-a Hundratăljei-cadru shi lucrarea să s-aproachi di miletea easti-adrată unā internet-frāndzā pi trei limbi ([www.siofa.gov.mk](http://www.siofa.gov.mk)). Tut ashitsi Guvernul adusi detsizii ti mutarea-a Sectorului pi nivel di Secretariat, ānvārtusheat cu personal shi competentsii.

Ca rezultat di loatili metri, partitsiparea-a reprezenantsălor a comunitătšlor tu-administratsiea publică shi institutsiili publitsi easti cu multu criscutā. Guvernul ali Republica Machedonia adutsi detsizi su-l crească bugetlu di sta 3,5 ori tu-anlu 2007 cu scupolu cà s-

asiguripseascã bazi ti ma buna partitsipari-a tutilor comunitãts. Tu meslu Yinar u-anlu 2007, nivelu ghegeneral a partitsiparilje easti di 22,2% (Arbineshi 16,9%, Sãrghi 1,6%, Turtsã 1,5%, Romi 0,6%, Armãnji 0,5%, Bushnjeats 0,3% shi-altsãlji 0,8%).

Parlamentul u mãtreashti-ntribarea ti ma marea partitsipari tu politica shi bana publicã-a partitsipantsãlor a minoritãtslor cama njits la numir. Tu faza di-ndridzeari easti aflarea solutsii adecvati ti-aestã-nrbari tu cadrili-a Zãconiljei -alidzerli, cari iara lipseashti s-asguripseascã ma multi garantsii ti-asguripsearea-a completãljei shi-a efectivãljei egalitati dupã recomandãrli cari s-aflã tu Rezolutsiea (2005)<sup>4</sup> a Comitettui di minishtsrã ti realizarea-a CCAMN di partea-ali Republica Machedonia.

Guvernul lo un numir mari di-acvitãts ti nãstritsearea-a problemilor a **comunitãtiljei a Romilor**, ca partea di-alumta contra di marghinalizatsiea-a lor. Fu-adusã Strateghi nasonalã ti-aesti scopuri shi ea s-realizeadzã gairé.

Ministerlu ti lucru shi politica sotsialã tu cadrili-a bugetlu a lui pozitsionã pãradz ti realizari dauuã proecti:

- Integratsiea-a ficiorlor a Romilor tu educatsiea prescularã (gãrdintsãli). Aestu proectu easti realizat tu 15 di gãrdinitsã dit statlu, ahurhindalui dit meslu Sumedru tu-anlu 2006 pãnã tu-anlu 2008. Easti tu plan tu-unã iami di doi anji sã si integreadzã 450 di ficiori tu lichii di 4,5 pãnã di 6 anji. Easti tu plan cu-aeshtsã ficiori s-lucreadzã 15 di educatori di comunitatea-a Romilor, tsi pãnã tu vãrã misurã s-agiutã ti nãstritsearea-a problemlui cu ni-avearea lucru.

- Aestan, cu ucazea di 8 di-Aprir - Dzuuã internatsionalã-a Romilor, eara promovatã initsiaiva ti dishcljideari-a protãljei sculii di mesi pi limba-a Romilor, tsi easi prota sculii di-ahtari tip nu mash tu Machidunii, ma shi ma largu tu-Arãdzãmlu.

Tu meslu Yinar tu-anlu 2007, Parlamentul ali Republica Machedonia, deadun cu membrilji-a Parlamentlui vrupescu, orgénzã debatã publcã ti problemili-a Romilor cu titlul "Ni-agiundziri di shteari icã vreami politicheascã". La-aestã debatã lo parti prezidenul a Parlamentlui, Ministrul ti lucrili externi, Vitse-ministrul ti educasii, membri-a Parlamentlui ivrupescu, deputats dit Parlamentul ali Republica Machedonia, reprezentantsã di la organizatsii neguvernamentali, pãrtii politicheshtsã, organizatsii internatsionali, etc.

Tu cadrili-a Decadãljei a Romilor, Guvernul ali Republica Machedonia tut ashitsi da sustsãniri ti fondarea di 8 tsentri informativi tu tut statlu. Scupolu-a lushtor tsentri easti cà ta s-asguripseascã informatsii ti Romilji ti realizarea practicã-a ãndrepturlor a lor shi s-u lishureadzã colaborarea di-anamisa di-administratsiea localã shi sectorlu tsivil. Proectlu-ahurhi sã si realizeadzã dit meslu Martsu tu-anlu 2007 shi li-acãtsã comunili Scopia, Tetuva, Gostivarlji, Bituli, Pãrleap, Cumanuva, Shtip shi Delciuva. Scupolu easti cà sã si-adarã ligãturã di-anamisa di comunitatea-a Romilor shi institutsiili pi nivel local, cum suntu Aghentsiea ti lucru, Tsentrili ti lucru sotsial, Zavodlu ti-apurari di sãnãtati, unitãtsli-a administratsiiljei localã, membri-a consiliilor comunali ti educatsii pi nivel local shi Sectorlu

ti urbanismu pi nivel local. Tu scopurl ti realizarea-a lushtui proectu eas realizatã unã parteneritati cu 8 organizatsii neguvernamentali-a Romilor.

Yinearea-a Romilor pãnã di servisili ti sãnãtati easi elaboratã cama-nghos tu comentarii dati di Ministerlu ti sãnãtati.

Guvernul ali Republica Machedonia easti baia activ ti-asiguripsearea-a unlu **dialog politichescu** functsional di-anamisa di ma multsãlji acteri politicheshsã reprezentantsã di comunitãtsli etnitsi. Dialoglu easti un protses di continuitati shi-armãni sh-ti ma-nclo cã sã si yixescã rezultatili-a lui. Iara, easti importantu sã si-actsenteadzã cã mehanisml nasionali cari-asgurpsescu un dialog politichescu funcstioneadzã shi suntu la dispozitsii ti tuti subiecti politicheshsã. Cum di tuts sã si-aflã un stav ti niscãntili ori contrastatili interesì easti-ntribarea-a culturãljei politicheascã cari ljea di creashti, a nu easti tu-ntribari ni-aveari di-adevratã leghislatsii shi practicã-administrativã. Aesti-ntribãri nu suntu caracteristits mash ti sotsietaea machiduneascã, ma sh-ti multi-alti stati. Ti-atsea pi calea cãtã-aesti ãntribãri shi tu-analiza-a lor lipseashti sã si-aibã mari-arãvdari shi-acãchiseari, avundalui tu minti spetsificurli-a lor shi lungul chiro lipsit ti-aestu protses cari innã deadun cu eali.

**Ministerili competenti shi-alanti organi competenti li deadirã-aesti comentari concreti:**

#### **Ministerlu ti culturã**

Ãn ligãturã cu observatsiili spusì tu Mindueare-a Comitelui consultativ dupã cari sustsãnrea ti nãintarea-a identitatiljei culturalã shi clironomia culturalã-a comuntãtslor easti ni-adevratã. Ministerlu ti culturã-actsenteadzã cã dupã Zãcnea ti-apãnghisearea-a clirunumiiljei culturalã, adusã tu meslu Martsu tu-anlu 2004, clirunumea culturalã easti-apãnghisitã ca unã valori di fimelj ali Republica Machedonia shi obligaoreashti easti-apãnghisitã pi tutã teritoria-ali Republica Machedonia.

Apãnghisearea-a clirunumiiljei culturalã s-realizeadzã p baza di valoarea-a ljei, imporantsa shi nivelu di pricljlul di chireari, independentu di chirolu, loclu shi tirtipea di-adrarea-a ljei shi cari u-ari-adratã, cari u-ari icã cari manipuleadzã cu clirunumiea, deapoea independentu di-atsea cã desi easti di caracter secular icã relighios shi-indiferentu di relighiea-a curi lj-pricadi.

Clirunumiea culturalã pi teritoria-ali Republica Machedonia easti reflexiea shi confirmatsiea-a valorlor universali cari sh-eara pi teritoria-a statlui. Clirunumiea culturalã s-veaglji dupã criteriili fixati cu zãcnea. Obiectili cari suntu di nai ma mari importantsã natsionalã shi-aú valori universali ti uminiljea, istoriea, cultura, arta, shtiintsã shi developarea tehnologicã icã cari suntu unicati shi suntu nai ma caracteristitsli ti unã soi di creatsii ti-unã iami, icã suntu caracteristitsi ti un stil, icã creatsiili cari shi-avurã unã mari influentsã pi developarea-a culturãljei, a artãljei, a shtiintsãljei, a developariljei tehnologicã icã suntu marturilji ti idei, pistipseri, evenimenti importanti icã personalitãts cãnãscuti suntu-apãnghisiti ca clirunumilji culturalã di mari importantsã. Unlu criteriú dupã cari s-fatsi bãgarea-a unãljei creatsii sum apanghu easti valoarea-a ljei, independentu desi easti di caracter secular icã relighios shi independentu-a curi pisti lj-si cadì.

Ca rezultat a dominatsiiljei di multsã-anji tu Republica Machedonia ari multi obiecti di-arhitectura islameascã, cari suntu buni exempli-a artãljei islameascã. Tu tricutsljei-anji, multi-ahtãri obiecti furã bãgati sum apanghu shi furã loati metri ti conservatsiea shi prezentarea-a lor.

Tinjisearea-a folclorlui, a adetslor, a vecljilor zãnãts shi-altili-ahtãri valori, cum shi-activitãtsli di-activitati liberã di nai ma multili ori u prezenteadzã identitatea-a oaminjlor, a natsiiljei icã-a comunitatiljei. Ti prota oarã tu leghislatsiea machiduneascã, Zãconea ti-apãnghisearea-a clirunumiiljei culturalã u bãgã categoria di clirunumii culturalã duhovnicheascã. Di-aoatsi, diametrul ti-apãnghiseari s-lãrdzeashti shi cu-apãnghisearea-a creatsiilor nimateriali. Cu-atsea Republica Machedonia bagã-atentsii spetsialã sh-lã da sustsãniri ma multili formi di creatsii, ligati di tinjisearea-a folclorlui, a adetslor shi-a traditsiiljei a tutilor comunitãts dit statl.

Ãn ligãturã cu recomandãrli tsi s-aflã tu stav 74 shi 75 dit Deftura mindueari-a Comitetlui consultativ, fãr di-altu cá lipseashti sã si bagã-atentsii pi niscãntili-acti shi detsizii cãndu-I zborlu ti politica. Tsi va s-dzãcã, Guvernul adusi detsizii s-da ca baia pãradz ti-adrari mirimeti-a giumiilor, monumenti culturali, obiecti religioasi-a comunitãtslor minoritari. Ãn ligãturã cu-aestã, furã-adusi ma multi detsizii, anamisa di cari detsiziea ti-adrari teatru pi limba-arbisheascã di Tetuva, detsizii ti fondari Institut ti-albanologhii di Scopia, sustsãneari ti monumentul a eroului natsional Schender Beg di Scopia, cum shi detsizii ti finantsari-a bibliotecãljei di la Universitatea di Tetuva.

Tu sfera-a leghislatsiiljei, angajamentlu-a Guvernului s-asiguripseascã sustsãniri ti nãintarea-a identitatiljei culturalã-a cpmunitãtslor easti concretizatã prit amandamentili-a Zãconiljei ti sãrbãtorli di stat. Furã facti-alãxeri cu cari sãrbãtorli religioasi shi sãrbãtorli-a comunitãtslor nimajoritari (arbisheasca, turtseasca, sãrbeasca, romeasca, armãneasca, bushnjeasca shi uvreasca) furã proclamat ti sãrbãtori di stat.

Pi initsiativa-a Prezidentlui a Guvernului ma shi ca cali cá sã si-agiutã la cilãstãserli internatsionali ti nãintarea-a dialoglui intercultural shi interconfesional, Guvernul ali Republica Machedonia va s-hibã organizatorlu-a Conferentsiiljei dit lumi ti dialoglu di-anamisa di relighiili shi tsivilizatsiili cari va s-tsãnã Ohãrda tu iamea 26-28 di Sumedru tu-anlu 2007.

## **Ministerlu ti lucri interni**

### **Acti personali - paragrafili 20, 131, 132, 133**

Tu contextul a implementarijlei a protseduräljlei ti eliberari di-acti ti cali, ahurhinalui cu completarea-a căftarijlei, shi până la tipusearea-a formularilor shi-a băgariljlei a datilor personali tu-actili ti cali, s-tinjiseashti complet protsedura-n ligătură cu-ndreptul ti ufiliseari-a limbäljlei shi-a gramäljlei a tsitătseanjlor cari zburăscu ună limbă ahorghea di-atsea machiduneasca, ashi cum easti prividzută tu nomurli relevanti.

Dit Andreú tu-anlu 2004 s-libereadză acti ti cali tu cari textul piningă pi limba machidunească shi grama chirilică, sã-ngrăpseashti sh-pi limba shi grama-arbishească, a ea s-filiseashti shi ti bågarea-a datilor personali.

Dit Apriir tu-anlu 2007, tu cadrul a implementarijlei a proiectului “Acti personali nauúã”, tsitătseanjli cari zburăscu altă limbă dicăt limba ofitsială (sârbeashti, bushnjeashti, turtseashti, armâneashti), la căftarea-a lor numa shi paranuma personală pot s-lă hibă bågati shi pi limba-a lor.

A tsilor tsi pricad tu minoritătšli natsionali lă si libereadză acti personali tu cari numili personali, la căftarea-a lor s-bagă cu ufilisearea-a limbäljlei shi-a gramäljlei a lor.

Ăn ligătură cu liberarea-a actilor personali, zăconjlji cari-l reglementeadză-ndreptul a inshilor cari zburăscu altă limbă dicăt limba ofitsială machidunească, s-u ufilisească limba shi grama-a lor, s-tinjisescu complet.

Tu-aestu momentu, tu Republica Machedonia s-tipusescu cártsă di identitati pi limba machidunească shi gramă chirilică shi pi limba shi grama arbishească.

Tu cadrul a Proiectlui ti-acti personali shi cu implementarea-a determinárlor dit articulili 1, 2, 3, 4 shi 5 dit Zăconea ti-alăxeari shi completari a Zăconiljlei ti cártsă ti identitati (Monitorlu Ofitsial ali Republica Machedonia nr. 19/2007) di pi 1 di Sumedru, 2007, va s-hibă-adrati conditsii tehntsi ti liberarea di cártsă di identitati tu cari numa presonală va s-hibă tipusitã pi limba machidunească shi gramă chirilică shi pi limba sh-grama tsi li ufiliseashti tsitătseanlu, a la căftarea-a lui.

Tu dumenea-a traficlui di tsirculatsii, formularlu a permislu ti condutsiri, permislu ti tsirculatsii, permislu ti condutsiri tractor, reghistratsia shi tsertificatlu ti reghistratsii shi reghistratsia temporară s-tipusescu shi datili s-bagă pi limba machidunească shi grama-a leji chirilică.

Tu cadrul a náului Proiectu ti-acti personali, cu implementarea-a determinárlor dit Zăconea ti-alăxeari shi completari a Zăconiljlei ti sigurantsă tu traficlui di tsirculatsii (Monitorlu Ofitsial ali Republica Machedonia nr. 19/2007) di pi 1 di Sumedru, 2007, va s-hibă-adrati conditsii tehntsi ti eliberari di permisi ti condutseari tu cari numa presonală va s-hibă tipusitã piningă pi limba machidunească shi gramă chirilică shi pi limba sh-grama tsi li ufiliseashti tsitătseanlu, a la căftarea-a lui personală.

## Articolul 11, paragraf 130

Actili personali-a tsitătseanjlor ali Republica Machidunia lă si libereadză pi baza-a datilor personali băgati tu Tsertificatlu di-aflari. Ma s-va tsitătseanlu s-u-alăxească numa personală, ică mash numa i mash paranuma, poati s-da căftari ăn conformitati cu Zăconea ti numa personală (Monitorlu Ofitsial ali Republica Machedonia nr. 8/95) shi s-u-alăxească numa-a lui după vrearea-lji, ma s-hibă umpluti tuti conditsiili prividzuti cu-aestă Zăconi. S-potentseadză cá Zăconea nu priveadi azăptăseri ăn ligătură cu-alidzearea-a număljei personală, dicăt cá numa personală nu-ari izini s-agudească pi moralu public.

Ăn ligătură cu transliteratsia-a numilor personali, lipseashti să si cundiljeadză cá transliteratsia s-adară după normili di scriari a limbăljei machidunească, adică-a limbăljei pi cari s-adară transliteratsia.

Ăn ligătură cu analiza-a rezultatilor dit protlu tsiclus shi situatsia momentală-a ufiliseariljei a limbilor a reprezentantsălor a comunitătislor, lipseashti să si-adară uidiseri di terminologhii di cari easti ananghi, ăn conformitati cu determinărli leghislativi cari li reglementeadză ntribărli ligati di actili personali a tsitătseanjlor ali Republica Machedonia, maljudză ăn conformitati cu Zăconea ti cártsă di identitati. Aestă-achicăseashti ună-armonizari-a solutsiilor leghislativi cari suntu tulmăciti tu textul a determinărlor leghislativi valabili cari-u reglementeadză aestă-ntribari.

## Ministerlu ti sănătati

Ministerlu ti sănătati **nu-i simfun** cu concluziea dit paragraflu 57 dit Minduearea, tu cari s-potentseadză cá-acteslu la-agiutor sotsial shi protectsii di sănătati a Romilor easti ună problemă serioasă sh-tu cari s-potentseadză shi-ntribarea-a multilor situatsii di problemi serioasi tu loarea di tratamentu shi problema-a segregatsiiljei tu spitalji, ni-aveari actses la yitrii shi ni-aveari di posibilitati ti pâlteari a yitripseariljei shi ti-atsea Ministerlu li potentseadză aesti:

- Tuts bânătorlji ali Republica Machedonia indiferentu di etniea-a lor s-hărsescu egal di-ndreptul la protectsii medicală ăn conformitati cu determinărli dit art. 3, paragraf 1 dit Nomlu ti protectsii medicală (Monitorlu Ofitsial ali Republica Machedonia nr. 38/91, 46/93, 55/95, 10/4, 84/2005, 111/2005, 65/2006 shi 5/2007) după cari “Tuts lu-au ndreptul ti vigljearea-a sănătatiljei”.
- Ăndreptul egal a bânătorlor tu dumenea-a protectsiiljei medicală easti prividzut cu determinărli dit art. 2, paragraf 2 dit Zăconea ti-asigurari medicală (Monitorlu Ofitsial ali Republica Machedonia nr. 25/00, 34/00, 96/00, 50/01, 11/02, 31/03, 84/05, 37/2006 shi 36/2007) după cari “Asigurari medicală obligatoră s-priveadi ti tuts bânătorlji ali Republica Machedonia ti-asigurari di yitripseari medicală shi pâlteari cu părădz pi baza-a printsiilor di solidaritati, egalitati shi ufiliseari efectivă-a finantsiilor sum conditsiili determinati cu-aestă zăconi shi reglementărli-adusi pe baza-a lishte Zăconi”.
- Zăconea ti protectsii medicală priveadi-adutseari di Programi-anuali ti protectsii medicală finantsati dit Bugetlu ali Republica Machedonia. Activitătisli prividzuti tu-aesti programi s-implementeadză ti-ntreaga populatsii, fără diferentsă di relighii, etnii ică altă pricădeari-a oaminjlor ică statuslu-a lor di asigurari. La definirea shi realizarea-a activitătislor tsi es dit aesti programi, ma mari atentsii s-bagă pi-atsea s-hibă acătsati ma multu categoriili ma slabi dit populatsii, populatsia di pit hori shi

categoriile di riscu. Tu contextul a realizarijei a activitatilor ti monitoringu sanitar shi epidemiologic, controla-a calitatiljei-a apaljei ti beari, dezinfectia shi dezinsectia-a niscantilor locari, educatsii medicala tu colaborari cu NGO, lucru a slujbilor di patronaji ti-aflarea-a ficiorlor nivactsinats suntu di mari importantsa. Aesti programi-ú da posibilitatea ti-actses la niscantili turlii di yitripseari ti-atsejji tsi suntu fara di lucru shi ti persoanili tsi nu-au asigurari di len-turlii di ispeti.

- Tu Comuna Shuto Orizari tu cari baneadzã populatsii majoritara romeasca, cu sustanearea-a Ministerlui ti sanãtati shi-a organizatsiilor internatsionali, easti disfapta una Slujba ti tinirlji, iu fara paradz s-da agiutor ti preventsii shi di educatsii an ligaturã cu sanãtatea, ti tinirlji dit aestã comunã.
- Ari-activatãs concreti ti populatsia romeasca tu cadrul a Programilor ti HIV/SIDA shi ti tuberculozã, sustanuta cu grantu dit Fondul global.
- An ligutara cu-aesti, lipseashti s-hiba-adusi aminti codexili di deontologhii-a organizatsiilor profesionali a iatsãrlor, a stomatolodzlor shi-a farmatsishtsãlor dit Republica Machedonia, iu s-priveadi ca inshilji cari-ú lucreadzã zãnatea di iatru, stomatolog, farmatseftu tu Republica Machedonia, u-aú borgea s-li tinjiseasca tinjia shi traditsia-a zãnatilor a lor shi tu lucurlu-a lor profesional elji nu va s-adara diferentsã di sexu, lichii, **pricãdeari etnicã**, rasã, pricãdeari politicheasca, orientari sexualã, invaliditati shi statut sotsial shi economicescu.
- Dupã datili dit Raportul a Ombudsmanlui dit anlu 2006, nu suntu adrati plãndzeri contra-a discriminarijei a Romilor di partea-a personalui medical.

### **Consiliulu ti radiodifuzii**

La shedinsa tsãnutã pi 10 di Mai, tu-anlu 2007, la cari suntu vidzuti comentãrli dit Defura mindueari ti Republica Machedonia, Consiliulu ti radiodifuzii constatã ca concluziili dit Defura mindueari an ligaturã cu-actseslu-a comunitãtlor etnitsi la mas-media u reflecteadzã corectu situatsia-actualã dit aspectul a regulativãljei relevantã shi ca recomandãrli-a Comitetlui consultativ an ghegeneral zburãscu ti mediili shi persoanili angajati profesional tu-aestã dumeni.

### **Comitetlu ti realitsii cu comunitãtsli religioasi shi grupili religioasi**

Andreptul la spunearea liberã-a relighiiljei shi-a pistiljei easti reglementat cu art. 9, 16 shi 19 dit Constitutsia ali Republica Machedonia.

Dupã determinãrli dit art. 9 dit Constitutsia ali Republica Machedonia, tsitãtseanjli ali Republica Machedonia suntu egalji tu libertãtsli shi-ndrepturli indiferentu di sexul, rasa, bæeaua-a chealiljei, orighinea natsionalã shi sotsialã, pistipsearea politicã shi religioasã, statutlu di-aveari shi di sutsiitati.

Art. 16 dit Constitutsia ali Republica Machedonia-ú garanteadzã libertatea-a pistipseariljei, a conshtiintsãljei, a mindueariljei shi-a spuneariljei publicã-a mindueariljei.

Art. 19 dit Constitutsia ali Republica Machedonia-ú garanteadzã libertatea-a relighiiljei.

“S-garanteadzã spunearea liberã shi publicã, individualã icã deadun cu-altsã-a relighiiljei”.



După-amendamentul VII dit Constitutsiea ali Republica Machedonia, “Băsearica ortodoxă machidunească, cum shi Comunitatea religioasă islamească dit Machidunii, Băsearica catolicească, Băsearica evanghelică-metodistică, Comunitatea uvrească shi-alanti comunităts religioasi ică grupi religioasi suntu dispărtsāti di statlu shi suntu egali dinintea-a nomlui.

Băsearica ortodoxă machidunească, cum shi Comunitatea religioasă islamească dit Machidunii, Băsearica catolicească, Băsearica evanghelică-metodistică, Comunitatea uvrească shi-alanti comunităts religioasi ică grupi religioasi suntu liberi tu fundari di sculii religioasi shi institutsii sotsiali shi ghinifătseari cu protsedură prividzută tu zăconi”.

După-aesti determinări dit amendamentul VII dit Constitutsiea-ali Republica Machedonia comunitătsli religioasi ică grupili religioasi suntu liberi tu fundari di institutsii sotsiali shi ghinifătseari cu protsedură prividzută tu zăconi.

Statuslu a comunitătslor religioasi shi fundarea-a grupilor religioasi suntu reglementati cu Zăconeia ti comunităts religioasi ică grupi religioasi (Monitorlu ofitsial ali Republica Machedonia nr. 35/97).

Nu-ari cană turlii di nisigurantsă ică confuzii di-anamisa di reprezentantsălji-a minoritătslor natsionali ăñ ligătură cu protsedura ti-nreghistrari a comunitătslor etnitsi.

Tu Republica Machedonia s-garanteadză libertatea tu spuneari-a relighiiljei shi pricădearea tu comunitati religioasă ică grupă religioasă. După art. 4 dit Zăconeia ti comunităts religioasi ică grupi religioasi s-azăptăseashti-nchidicarea-a tsitătseanjlor s-li ufilisească libertătsli-a lor religioasi:

“Easti-azăptăsită tsitătseanlu itsi turlii s-hibă băgat zorlea ică s-hibă-nchidicat să si facă ică s-hibă membru tu ună comunitati religioasă ică grupă religioasă.

Easti-azăptăsită tsitătseanlu s-hibă băgat zorlea s-ljea parti ică s-nu ljea parti la-adets religioasi ică la-alti turlii di manifestari-a relighiiljei.

A tsitătseanlui nu pot să-lji hibă shcurtati-ndrepturli tsi li-ari după Constitutsiea shi zăconeia ti furnjii di orientari religioasă, cá pricadi tu comunitati religioasă ică grupă religioasă, cá-adară ică ljea parti la-adrari di-adets religioasi ică la-alti turlii di manifestari-a relighiiljei”.

Giudiclu constitutsional ali Republica Machedonia adusi dauúă Detsizii ti-anularea-a niscăntilor articli dit Zăconeia ti comunităts religioasi ică grupi religioasi:

Art. 3, paragraf 1, art. 10, art. 11, paragraf 2, art. 13, art. 14 shi art. 22, paragraf 2, cum shi art. 19 shi 23.

Daúli Detsizii a Giudiclui constitutsional cu cari suntu-anulati niscănti determinări dit Zăconeia ti comunităts religioasi ică grupi religioasi nu scljeamă-alăxeri-a Zăconiljei -atsea mash scljeamă cá niscăntilli determinăări s-ashtergu. De facto, Giudiclu constitutsional nu-ari autorizatsii s-u-alăxească zăconeia, cum shi easti determinat tu Programa-a Giudiclui constitutsional, cari după ună căftari dată-apufuseashti ti nivelu di-apugudeari-a unăljei zăconi cu Constitutsiea shi ma s-tragă concluzii cá-atseea zăconi easti contra-a Constitutsiiljei, aumtsea Giudiclu-anulează niscănti-articuli ică-ntreaga zăconi.

Tu Republica Machedonia, comunitátsli relighioasi icá grupili relighioasi nu s-reghistreadzã dupã-atsea-a curi grupã relighioasã álji pricad, ma dupã relighia shi turlili di spuneari-a relighiiljei.

Ashi, aesti determinãri nu pot s-hibã discriminatoari tu lunjina-a factlui cá Constitutsiea ali Republica Machedonia tu art. 8, paragraf 1, alinea 1 constateadzã cá “Valori fundamentali-a aradãljei constitutsionalã ali Republica Machedonia suntu: libertátsli shi-ndrepturli di bazã-a omlui shi tsitãtseanlui pricãnãscuti cu-ndreptul internatsional shi determinati cu Constitutsiea”, tsi-ú contsãni libertatea ti mindueari, conshtiintsã shi relighii, a aestu-ndreptu u contsãni libertatea ti-alãxearea-a relighiiljei icã-a pistiljei, cum shi libertatea ti exprimari-a relighiiljei icã-a pistiljei, individual icã deadun cu-altsã, privat icã public, prit slujbi relighioasi, ãnvitsãturã relioghioasã, liturghiseri, arádz shi ritualuri relighioasi.

Lipseashti sã si potentseadzã cá s-ashteaptã tora-agonjea s-hibã-adus unã nauúã, democraticã shi liberalã Zãconi ti statutlu juridic a bãsearicãljei, a comunitatiljei relighioasã shi-a grupãljei relighioasã. Aestã zãconi easti-adratã cu consultatsii transparenti cu OSCI/ODIHR shi Comisia venetsianã, shi tu-aestu protses suntu loati tu videari-aspectili spetsifisti dit Machidunii, cum shi standardili internatsioanli tu-aestã sferã.

#### **Ãn ligãturã cu ufilisearea-a limbilor minoritari tu comunicatsia cu organili publitsi shi di partea-a organilor publitsi - art. 10 dit Conventsiea-cadru**

Tu scopurli di crishteari-a partitsipariljei ãndreaptã-a reprezentantsãlor a minoritãtslor, a idghea-ashi shi sã si-mbunãtseascã ufilisearea-a limbilor minoritari tu bitisita-a anlui 2006, Guvernul lo apofasea s-bagã tu lucru 99 di traducãtori pi limba-arbisheascã tu-administratsia publicã shi juridicã. Aestu protses continuã shi tu-anlu 2007 cu lãrdzearea-a posibilitatiljei ti bãgari tu lucru tu-administratsiea di stat a ma multu di 200 di-administratori di stat cari pricad tu comunitátsli minoritari (ãn ligãturã di recomandãrli dit paragrafilii 129 shi 199 dit Deftura mindueari-a Comitetlui consultativ).

Náúlu textu propuniri-a Programãljei a Parlamentului ari propuniri s-creascã ufilisearea-a limbilor minoritari cari li ufilisescu nai ma putsãn 20% di tsitãtseanjli ali Republica Machedonia tu lucurlu-a comisiilor parlamentari. Aestã propuniri easti-mbunãtseari tu comparatsii cu regulativa dit Programa valabilã-a Parlamentului ali Republica Machedonia dit anlu 2002.

#### **Ãn ligãturã cu metrili tu sfera-a educatsiiljei shi-asiguripseari di posibilitãts egali ti-actses la educatsia - art. 12 dit Conventsiea-cadru**

Tu sfera-a educatsiiljei, easti-alãxitã Zãconeã ti educatsiea ghenerealã cu tsi s-bãgã educatsii ghenerealã di 9 anji shi easti bãgatã educatsii facultativã relighioasã. Naetea easti sã si developeadzã valorli universali pi cari s-baseadzã tuti relighiili shi sã si developeadzã-achicãseari tsitãtsineascã di-anamisa di scularlji, shi sã si da posibilitati ti developari-a identitatiljei a lor relighioasã individualã.

Tu meslu-Aprriir, tu-anlu 2007, suntu-adusi amendamenti la Zãconeã ti educatsia ghimnazialã cu tsi educatsia ghimnazialã s-featsi obligatorã shi fãrã di pãradz. Scupolu easti s-creascã nivelu di educatsii-a tutãlor tsitãtseanjlor shi maljudzã-a atslor tsi pricad tu comunitátsli minoritari, cari tu chirolu tricut s-astãvãrsea cu-actses limitat la tuti profilili tu educatsia ghimnazialã pi limba-a lor. Cu-aesti-mbunãtsiri, scupolu-a Guvernului ali

Republica Machedonia easti sã si-nvãrtusheadzã capatsitãtsli umineshtsã, sã scadã ni-avearea di lucru, s-creascã coezia sotsialã shi sã si curmã nindriptatea shi discriminarea sotsialã.

### **Concluzii**

Guvernul ali Republica Machedonia multu li tinjiseashti-activitãtsli-a Comitelui consultativ tu protseslu di monitoringu tu implementarea-a Conventsiiljei-cadru shi lugurseashti cá implementarea-a obligatsiilor tsi es dit Conventsii lipseashti s-hibã un protses pan-evrupescu permanentu.